

a. Història i tradició

Una de les festes del cicle de primavera és la de Sant Jordi, patró de Catalunya. De la mateixa manera que tots els pobles celebren la seva festa major el dia del seu patró, també les nacions tenen el seu i el celebren. Sant Jordi té, des d'aquesta perspectiva, un contingut d'identificació nacional que ha evolucionat i variat molt des dels seus orígens. Hi ha hagut pocs homes a la història de la humanitat que hagin estat tan coneguts i admirats arreu del món com Sant Jordi.

Sant Jordi es caracteritza per la lluita contra el mal, el coratge, el servei a Déu... La seva acció ha quedat gravada en la memòria dels pobles. Representa el tema de la lluita d'un home contra un monstre, drac, lleó o serpent, que és quasi una constant en la mitologia universal. Hi ha exemples d'aquest fet en les civilitzacions de l'Extrem Orient, en la mitologia grega i en els pobles nòrdics, on adquireix el seu màxim relleu i importància. En totes les variants, el drac té un clar significat simbòlic negatiu. És, com la serp, el símbol del mal, l'adversitat i la desgràcia, que guarda tresors cobejats per l'home, com ara riqueses materials, i, més simbòlicament, la saviesa i la immortalitat. El nom de Jordi és un mot grec que vol dir «el qui treballa la terra», llaurador o pagès. El més important que podem dir sobre Sant Jordi és que va ser un màrtir, un testimoni. Avui aquest mot, també grec, el fem servir per referir-nos a aquell qui dona la vida pel que creu.

Sobre Sant Jordi s'han escrit coses tan contradictòries i sorprenents que encara avui costa aclarir qui va ser en realitat. Les versions sobre els fets no coincideixen. No hi ha cap dubte, però, que va existir i que en ell es troben tant el cristià mort en la persecució romana com el legendari cavaller vencedor del drac.

Hi ha una gran quantitat de biografies que ens transmeten fets interessants sobre Sant Jordi, l'origen noble del sant, el lloc del martiri (decapitació), el fet de ser cavaller, com influeix en la seva època i com lluita contra el mal. Hi ha altres elements que ens permeten tenir dades més segures sobre ell: les esglésies que li van ser dedicades, on acudia la gent el dia de la seva festa, les narracions de viatges, les inscripcions de pedra on surt el seu nom per demanar-li protecció i agrair-li favors, etc.

Celebració de la Diada a Catalunya

Al principi, sols celebraven la diada els cavallers barcelonins, amb motiu de la qual es feien justes i torneigs al Born. Però l'any 1378 el Consell de Cent declarà festiva aquesta diada per raó del trasllat d'una relíquia seva. L'any 1459 les Corts Catalanes estengueren la celebració de Sant Jordi a tot el Principat, amb el títol de patró de Catalunya. La Generalitat celebrava la Diada amb festes religioses, donava rams de flors i llaminadures a les dames assistents i feia sonar per carrers i places música de ministrers.

Actualment la festa no té caràcter oficial. Amb tot, es permet la visita a les dependències de la Diputació i de la Reial Audiència i, a més, té lloc la «fira de les roses» o «fira dels enamorats» pel costum de regalar roses a les estimades. Antigament, cada firaire havia d'anar a la fira la vigília per poder reservar-se el lloc, i la reserva es feia segons un rigorosíssim ordre d'antiguitat. L'organització anava a càrrec d'un agutzil de l'Ajuntament, que no feia pagar res pel dret de parar.

La festa més original, però, tenia lloc a Alcoi, on se celebrava una festa de «moros i cristians» sota la denominació d'«Ambaixada de Sant Jordi». Aquesta festa commemora la lluita que tingueren els alcoians contra els sarraïns l'any 1276. Hi havia cavalcades, bregues individuals i tronades, que duraven tres o quatre dies. L'acte més important era «l'alarde», que tenia lloc l'endemà de Sant Jordi. Consistia en una disputada lluita entre moros i cristians per la possessió d'un castell de fusta que cada any es construïa al mig de la plaça. Al matí guanyaven els moros i penjaven en el castell la figura de Mahoma. A la tarda guanyaven els cristians, els quals, després de fer fora els moros, cremaven la imatge de Mahoma. Els personatges i les indumentàries de les comparses eren francament vistosos i variats, com també ho eren les armes i els instruments de música. Avui encara se celebra aquesta festa, que té cada any més acceptació popular.

La llegenda de Sant Jordi

Sant Jordi, soldat romà nascut a la Capadòcia (actual regió de Turquia), és el protagonista d'una gran gesta cavalleresca que se situa a Líbia, però que la tradició catalana creu esdevinguda a la població de Montblanc (Tarragona). Diuen que assolava els voltants de Montblanc un monstre ferotge i terrible, que posseïa les facultats de caminar, volar i nedar, i tenia l'alè pudent, fins al punt que, des de molt lluny, amb les seves alenades enverinava l'aire i produïa la mort de tots els qui el respiraven. Era l'estrall dels ramats i de les persones, i per tota aquella contrada regnava el terror més profund. Els habitants van pensar de donar-li cada dia una persona que li serviria de presa, i així

no faria l'estrall a tort i a dret. De fet, la llegenda diu que el sistema els va sortir d'allò més bé, però el que era realment complicat era trobar una persona que cada dia es deixés menjar per aquell monstre. Tot el veïnat va decidir, doncs, fer cada dia un sorteig entre tots els habitants de la vila i que aquell que destinés la sort seria lliurat a la «simpàtica» fera. Així es va fer durant molt de temps, i el monstre se'n devia sentir satisfet, ja que deixava de fer els estralls i malvestats que havia fet abans. Però... vet aquí que un dia la sort va voler que la filla del rei fos la destinada. La princesa era jove, bondadosa i fina... Ciutadans hi hagué que s'oferiren a substituir-la, però el rei fou sever i

inexorable, i amb el cor ple de dol digué que tant era la seva filla com la de qualsevol dels seus súbdits i s'avingué que fos sacrificada. La donzella sortí de la ciutat i ella soleta s'encaminà cap al llac on residia la fera, mentre tot el veïnat, desconsolat i afligit, mirava des de la muralla com se n'anava al sacrifici.

Però fou el cas que, quan va ésser un xic enllà de la muralla, se li presentà un jove cavaller cavalcat en un cavall blanc i amb una armadura ben daurada i lluent. La donzella, tota preocupada, li digué que fugís ràpidament, ja que per allí rondava un monstre que, així que el veïés, se'l menjaria. El cavaller li digué que no temés, que no li havia de passar res, ni a ell ni a ella, ja que havia vingut expressament per combatre la fera i així poder alliberar la princesa del sacrifici, com també la ciutat de Montblanc. La fera va sortir de cop i volta amb gran horror de la donzella i gran goig del cavaller. Aquest, amb un bon cop de llança, el va malferir. El cavaller, que era Sant Jordi, lligà el monstre pel coll i el donà a la donzella perquè ella mateixa el portés a la ciutat, i la fera seguí tota mansa i atemorida. La llegenda explica, fins i tot, que els veïns de Montblanc veieren tota aquella gesta des de la muralla i que reberen amb els braços oberts la donzella i el cavaller. A la plaça major del poble, els veïns acabaren de rematar aquell ferotge animal. Es diu que el rei intentà casar la seva filla amb Sant Jordi, però que aquest li replicà tot dient que no la mereixia i que la seva visita en aquella ciutat era perquè havia tingut una revelació divina sobre la necessitat urgent de salvar aquella vila del monstre. Recomanà al rei i als seus vassalls que fossin bons cristians i que honressin i veneressin Déu tal com mereixia. Després, desaparegué misteriosament, tal i com havia vingut.

Aquesta és la versió catalana ambientada a Catalunya de la cèlebre llegenda de Sant Jordi, que no és més que una adaptació de l'autèntica narració llegendària que va escriure Santiago de la Voràgine al segle XII en la seva obra titulada *La Leyenda Dorada*. Curiosament, en aquesta versió catalana es diu que aquest acte heroic es va arribar a conèixer per tot el món, i que l'emperador romà va fer cridar Sant Jordi, que era soldat seu, perquè li expliqués la raó d'aquella gesta. Ell, sense cap mena de problema, li va dir que ho havia fet per revelació divina, de Déu i del seu fill Jesucrist. Això va irritar l'emperador, que el va fer matar per haver-se declarat cristià.

Com podem veure amb la llegenda que acabem d'explicar, la història del cavaller Sant Jordi no va succeir en terres catalanes. El que han fet moltes cultures, inclosa la nostra, ha estat adaptar aquesta llegenda història, que representa la lluita del bé contra el mal, i apropar-la al propi territori i als costums de cada cultura.

Sembla bastant cert que el cavaller Jordi nasqué en terres turques cap al segle III, per la qual cosa és força improbable que la lluita amb el malèfic drac tingués lloc prop de la muntanya de Montblanc.

El cristianisme fou l'encarregat de santificar el noble cavaller i dotar la llegenda de l'esperit cristià de la lluita del bé contra el mal, afegint-hi que el cavaller va matar el drac en nom de Déu i de Jesucrist.

També s'escriu que Sant Jordi es casà amb la princesa, que viatjà fins a Anglaterra, que lluità contra els moros o que, quan tallà el coll del drac, nasqué una rosa vermella de la sang que en rajava.

Cal posar de manifest que el combat amb el drac és un tema molt antic que té unes arrels molt profundes en la història i l'ànima de tots els homes d'arreu del món.

La devoció a Sant Jordi es va estendre ben aviat per l'Orient i d'allí va passar a Occident. A l'època de les croades, a partir del segle XI, el culte al sant començà a arrelar fort. A Catalunya, la devoció a Sant Jordi va començar en el segle XIII, quan els guerrers que havien tornat de lluitar contra els sarraïns i els turcs van popularitzar-ne la figura. Aquest va esdevenir el protector dels exèrcits catalans i les institucions fomentaren el seu patronatge.

També antigament, en aquest dia, les classes aristocràtiques celebraven torneigs i obsequiaven les dames amb roses i flors.

Segles després, el costum d'obsequiar l'estimada amb una rosa es va anar estenent fins arribar a ser una festa típicament celebrada per tothom arreu de Catalunya.

El dia de Sant Jordi també coincideix amb la celebració de la diada del llibre, que commemora la mort de Miguel de Cervantes i William Shakespeare i vol potenciar el desenvolupament educatiu de les persones.

Tampoc no hem d'oblidar que la festa ha presentat sempre un caire nacionalista, el símbol de la qual ha estat la senyera penjada al balcó de les cases i al pal central dels ajuntaments.

Amb aquesta llegenda podem comprovar com les cultures intenten identificar-se amb uns trets que arriben a fer seus, encara que no els són exclusius; la llegenda de Sant Jordi forma part del patrimoni cultural de molts pobles. Fins i tot en cultures que no són cristianes trobem llegendes similars a la de Sant Jordi que també volen simbolitzar la lluita del bé contra el mal.

A l'espai, hem de saber explicar les llegendes que formen part de la nostra cultura com a instrument que ens permet treballar valors. Una llegenda és un recurs la utilitat del qual és explicar un fet amb una aparença històrica on es barregen elements imaginatius i de la qual se'n desprèn algun ensenyament. El sacrifici del cavaller, disposat a donar la seva vida per salvar la princesa del drac i la lluita i victòria del bé sobre el mal, la gratuïtat del seu acte o la fidelitat a una causa són els elements bàsics que ens permeten treballar els valors amb els infants.

A més, hi ha tota una sèrie de símbols d'aquesta festivitat que poden ajudar a identificar els infants amb la seva cultura: la rosa, el llibre, els concursos literaris, etc.

Culte, devoció i festa de Sant Jordi a Catalunya

Els inicis del culte a Catalunya comencen quan l'Abat Oliva consagra l'any 1032 un altar en honor al sant al Monestir de Ripoll. D'entre les primeres capelles documentades històricament que es van alçar hi ha la de Sant Jordi de Lloberes, a la comarca del Bages, el 1503. No cal oblidar, per la seva importància social, la capella de la Generalitat de Catalunya que data de meitat del segle XV.

En un principi, pel segle XIII, la devoció a Sant Jordi la tenien principalment els cavallers. Per aquest motiu, van néixer diferents ordes cavalleresques, com la de Sant Jordi d'Alfama, fundada el 1201 per Pere II de Catalunya i Aragó.

La Generalitat de Catalunya, en el seu dietari del 17 d'abril de 1456, va declarar el 23 d'abril públicament com a dia de festa i, dos segles més tard, el 1667, el Papa Climent IX va aprovar oficialment que el 23 d'abril fos dia festiu a casa nostra, tot i que avui en dia sigui feiner.

El dia del llibre

La festa del dia del llibre té un origen a Catalunya. Va començar a celebrar-se el 7 d'octubre de 1926 en commemoració del naixement de Miguel de Cervantes. L'any 1930 es va traslladar la data al 23 d'abril, dia en què va morir l'escriptor. Més tard, el 1995, la UNESCO instituïa el 23 d'abril com el *Dia mundial del llibre i dels drets d'autor*. Cal recordar que un 23 d'abril també van morir William Shakespeare, Josep Pla i Garcilaso.

La rosa

Sant Jordi és, per excel·lència, el patró dels enamorats a Catalunya gràcies a la gran gesta del sant en salvar la princesa d'aquell monstre ferotge.

Per Sant Jordi, el noi regala una rosa a la seva «princesa» i aquesta li regala un llibre.

D'on ve la tradició de regalar una rosa? Doncs la cosa no està gaire clara. Alguns diuen que prové de la «fira dels enamorats» que se celebrava a Barcelona cap al segle XV. Amb certesa es pot dir que ja en aquest segle es repartien roses a totes les senyoretes que assistien a la missa que se celebrava a la capella que el sant té al Palau de la Generalitat.

